

Antonija Krstulović*
Matko Pajčić**

**XVI. REDOVITO SAVJETOVANJE UDRUŽENJA
ZA KAZNENE ZNANOSTI I PRAKSU
“PREDLOŽENI HRVATSKI KAZNENI ZAKONIK:
STARE DILEME, NOVI SPOROVI
I POTPORA JAVNOSTI”**

Opatija, 4.-6. prosinca 2003.

U Opatiji je od 4. do 6. prosinca 2003. godine održano XVI. tradicionalno redovito godišnje savjetovanje Udruženja za kaznene znanosti i praksu, koje je desetu godinu za redom u velikom broju okupilo uvažene teoretičare i praktičare s područja kaznenog prava u širem smislu.

U predvečerje Savjetovanja Ustavni je sud, iz formalnih razloga, svojom odlukom (od 27. studenoga 2003.) ukinuo treću novelu Kaznenog zakona koja se trebala početi primjenjivati od 1. prosinca 2003., što je bio razlog izmjene naziva teme Savjetovanja; atribut “novi” ispred riječi hrvatski Kazneni zakonik zamijenjen je atributom “predloženi”.

Činjenica da je novela, čija su nova rješenja bila temom najvećeg broja referata, neposredno pred Savjetovanje bila ukinuta, ne znači da je rasprava o novim zakonodavnim rješenjima koje je novela trebala donijeti nepotrebna. Naprotiv, možemo postaviti načelno pitanje je li moment stupanja zakona na snagu pravi trenutak za stručnu raspravu o njegovim rješenjima (koja su, dakle, već postala važeće pravo) ili je pravo vrijeme za to daleko prije toga, kada su nova rješenja još u fazi nacрта ili čak i prije toga, kada sama struka detektira neke probleme i nakon što ih je zajednički svestrano na stručnim i znanstvenim skupovima razmotrila, šalje signale zakonodavcu o smjeru budućih promjena.

Čitava bi stvar, dakle, trebala biti postavljena sasvim drugačije; stručni i znanstveni skupovi trebali bi prethoditi zakonskim izmjenama, a ne slijediti nakon njihova donošenja. I upravo je stoga naše ovogodišnje Savjetovanje bilo i te kako potrebno i ono je tu svoju svrhu u potpunosti ispunilo. Kroz održane referate, rasprave i rad u radionicama, struka je, oslobođena pritiska pitanja kako ispravno primijeniti novu i nepoznatu pravnu normu, dala brojne prijedloge

* Antonija Krstulović, asistentica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Splitu

** Matko Pajčić, asistent na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta u Splitu

kako poboljšati postojeća rješenja i upozorila na neke disfunkcionalne momente koji su postojali u noveli.

Tijek tih rasprava, u kojima su sadržani stavovi i prijedlozi struke i o kojima bi trebao voditi računa budući zakonodavac, donosimo u ovom prikazu. Pri tome smo prikazali one sadržaje koji nisu u formi članaka objavljeni u Hrvatskom ljetopisu za kazneno pravo i praksu br. 2/2003. (u daljnjem tekstu: Ljetopis). Zbog preglednosti prikazali smo tijek Savjetovanja kronološki, pri čemu smo referate koji su izloženi u plenumu (budući da su objavljeni) samo spomenuli. Također je prikazan tijek Tribine s pitanjima i odgovorima o praktičnim aspektima KZ-a.

Savjetovanje je otvorio predsjednik Udruženja za kaznene znanosti i praksu **prof. dr. sc. Davor Krapac**. Osvrnuo se na razloge ukidanja novele od strane Ustavnog suda. Istaknuo je kako Ustavni sud u svojoj ukidnoj odluci ne ulazi u materijalno pitanje kvalitete zakona, on je samo poručio zakonodavcu da se prilikom donošenja zakona, a posebno organskih i sistemskih zakona kakav je Kazneni zakon, mora držati Ustavom propisane procedure¹. To je cijena proceduralne profilakse putem procesnih sankcija na koje smo pristali kako bismo sebi i drugima osigurali načelo vladavine prava i pravnu sigurnost. A tu cijenu mora platiti i zakonodavac u postupku kontrole ustavnosti postupka dovršenja zakona, jer upravo od zakonodavca očekujemo najveći stupanj legalizma u postupanju, baš kao što on to isto očekuje od praktičara. Zakonodavac kojemu je stalo do vladavine prava ne smije u žurbi donositi systemske propise, pogotovo ne kaznenopravne koji su *magna charta* prava i sloboda presumptivnih delinkvenata, kako nas je učio još Lizst. U tome je smisao rasprave na ovogodišnjem Savjetovanju, koja je prilika da se predloženi propisi bez respekta od nepoznate pravne norme podvrgnu još intenzivnijim raščlambama.

U jutarnjem dijelu prvog dana savjetovanja svoje referate su izložili: **prof. dr. sc. Petar Novoselec** o temeljnim crtama ukinute novele; **dr. sc. Igor Bojanić** o značajnijim promjenama na području krivnje; **Marijan Svedrović** o kriminalnopolitičkoj opravdanosti promjene kaznenih sankcija s osvrtom na uvođenje doživotnog zatvora i na sustav novčane kazne; **Damir Kos** o institutu ublažavanja kazne u procesu njezine individualizacije; **Zorislav Kaleb** o novom uređenju instituta oduzimanja imovinske koristi te **prof. dr. sc. Anita Kurtović** o pomilovanju u kaznenom pravosuđu.

Nakon izloženih referata razvila se zanimljiva rasprava; **doc. dr. sc. Davor Derenčinović**, docent na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu, iznio je svoje kritičko razmišljanje o uvođenju kazne doživotnog zatvora. Smatra

¹ Razlog ukidanja Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona sličan je razlogu ukidanja presude zbog apsolutno bitnih povreda kaznenog postupka.

da, s aspekta Ustava i Europske konvencije o ljudskim pravima, nema utilitarnog momenta za uvođenje te drakonske kazne. Uvođenju takve kazne trebala bi prethoditi sustavna analiza kriminalne politike. Utilitaristički argument uvođenju kazne doživotnog zatvora ne stoji s obzirom na sudsku politiku izricanja kazni, budući da se te kazne uglavnom kreću oko posebnog minimuma. Mnogo bolji rezultati mogli bi se de lege ferenda postići modifikacijom uvjetnog otpusta, kazne dugotrajnog zatvora ili propisa o odmjeravanju kazne za stjecaj teških kaznenih djela. Kazna doživotnog zatvora neprihvatljiva je i s obzirom na načelo individualizacije kazne. Ni prihvaćene međunarodne obveze, među njima i Rimski statut, ne nameću obvezu uvođenja te kazne.

Prof. dr. sc. Ivo Josipović, izvanredni profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu, smatra da u kaznenoj politici, s praktičnog i teorijskog stajališta, postoje mnogo važnije teme od kazne doživotnog zatvora. Značajnim smatra odgovor na pitanje zašto se kazne koje sudovi izriču kreću redovito oko posebnog minimuma i zašto usporedba s praksom kažnjavanja za ista ili slična kaznena djela u usporedivim zemljama pokazuje da je kaznena politika hrvatskih sudova iznimno blaga. U nastavku se osvrnuo na implikacije normi međunarodnog prava na nacionalna kaznena zakonodavstva te istaknuo kako je točna teza da Statut ne nameće nikakve pravne obveze državama strankama u pogledu propisivanja sankcija.

U poslijepodnevnom dijelu prvog dana savjetovanja rad se odvijao u radionicama.

Predviđena tema prve radionice bila je: Kazneni okviri prema predloženom kaznenom zakonodavstvu, no voditeljica radionice **Ana Garačić,** sutkinja Vrhovnog suda RH, promijenila je temu radionice napominjući kako nakon ukidanja novele smatra korisnijim raspravljati o sudskom odmjeravanju kazne. Naime, tim važnim pitanjem, koje uvelike utječe na legitimitet sudskih odluka u javnosti, stručna se javnost gotovo uopće ne bavi. Vrhovni sud, čija je jedna od zadaća praćenje i ujednačavanje sudske prakse, također se zbog svoje preopterećenost tim pitanjem ne bavi. Nadalje se upitala postoji li danas u Hrvatskoj uopće kaznena politika. Pretjeranim smatra mišljenje da postoji dnevna kaznena politika, a u prilog tome govore i statistički podaci o vrsti i visini izrečenih kazni u proteklih desetak godina. Kazneni zakon se mijenjao nekoliko puta, promijenili smo državu i društveno uređenje, a sudska politika kažnjavanja ostala je ista. U najvećem broju slučajeva izrečene kazne kreću se oko posebnog minimuma. Zašto je tome tako, tko je "krivac" za to, je li to uopće loše ili je to dobro, pitanja su na koja je teško odgovoriti i koja bi zahtijevala svestranu raspravu.

Možemo govoriti o "dvostrukom kolosijeku"; jednim ide zakonodavac propisujući kaznene okvire, a drugim paralelnim idu sudovi u izricanju kazni. Javnost međutim, takvu sudsku politiku kažnjavanja doživljava negativnom i smatra da bi počinitelje trebalo strože kažnjavati. Smatra da zakonodavac ima

puno djelotvorniji mehanizam utjecaja na sudove da izriču strože kazne, a da ne izmijeni i jedan kazneni okvir. Taj je mehanizam izmjena odredbi o ublaživanju kazne kojim bi se sudove odredbama općeg dijela onemogućilo u širokoj primjeni uvjetne osude².

U raspravi koja je slijedila nakon uvoda sutkinje Garačić, **mr. sc. Marin Mrčela**, sudac Županijskog suda u Zagrebu, naveo je kako smatra da bi se, ne ulazeći u to koliko je to dobro rješenje, represija mogla najefikasnije zaoštriti promjenom odredbi o ublažavanju. Vezano uz "blagost kaznene politike" sudova naglašava da je neutemeljena svaka rasprava o ispravnosti kazne bez poznavanja spisa. Zagovornici drastičnih rješenja su najčešće produkti dnevno-političkih utjecaja. Sudovi bi se, međutim trebali otvoriti prema javnosti prezentacijom razloga kazne.

Darko Dundović iz Ravnateljstva MUP RH, Odjela kriminaliteta droga, iznio je podatke koje je policija prikupila za vlastite potrebe, a radi se o analizi 482 pravomoćne presude kojima su osuđene 662 osobe za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga iz čl. 173. KZ.

Podaci se odnose na: **1) postotak oslobađajućih presuda - 33%; 2) udio pojedinih oblika ovog djela u ukupnom broju presuda:** stavak 1. - 30%, stavci 2. do 6. - 70%; **3) vrstu izrečene kaznenopravne sankcije:** kazna zatvora 44% (291 osoba), novčana kazna 1,8%, uvjetna osuda 36,7%, sudska opomena 3,6%, obvezno liječenje od ovisnosti 3 osobe, odgojne mjere 8,5%; **4) duljinu kazne zatvora:** do 3 mjeseca 3% (20 osoba), 3 – 6 mjeseci 5%, 6 mjeseci do 1 godine 8%, 1 – 2 godine 14%, 2 – 3 godine 8,6%, 3 - 5 godina 5,1%, preko 10 godina 0,2%; **5) vremenski razmak između zapljene droge do pravomoćnosti presude:** do 6 mjeseci 26,9%, 6 mjeseci do 1 godine 23% te od 1 do 2 godine 29%.

² A. Garačić iznijela je nekoliko podataka Državnog odvjetništva RH koji se odnose na vrste presuda i primijenjenih kazni i mjera, broj podnesenih žalbi od strane državnih odvjetnika i žalbenim razlozima te odluke drugostupanjskih sudova u povodu podnesenih žalbi.

Prezentirani su sljedeći podaci (statistika Državnog odvjetništva prema osobama)

1) Vrste presuda: od ukupno 19.324 osobe osuđeno je 83,3% (USKOK 87%), oslobođeno 9% (1.792 osobe) te odbijeno 7,7% optužnih akata (2.083 osobe). **2) Vrste sankcija i mjera:** kazna zatvora 11,9% (2.031 osoba), novčana kazna 21%, uvjetna osuda - kazna zatvora 59%, uvjetna osuda – novčana kazna: 0,2%, sudska opomena 2,3%, oslobođenje od kazne 0,2%, kazneni nalog 4,8%. **3) Postotak podnesenih žalbi državnih odvjetnika na osuđujuće i oslobađajuće presude** iznosi 16,39%. **4) Žalbeni razlozi:** visina kazne: 39,6%, ostali žalbeni razlozi 51,6%, visina kazne i ostali žalbeni razlozi 8,8%. **5) Odluke drugostupanjskih sudova u povodu žalbe:** postotak prihvaćenih žalbi državnih odvjetnika (od onih 16,39) jest 50,1%, od tog broja na prihvaćene žalbe zbog odluke o kazni otpada 48%. Posebno je interesantan podatak da je postotak žalbi na visinu kazne veći u onim državnim odvjetništvima u kojima državni odvjetnici predlažu, a sudovi izriču strože kazne. Još je interesantnije da drugostupanjski sudovi žalbe državnih odvjetnika (na te ionako visoke kazne) usvajaju.

Marijan Svedrović, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske, ideju o mogućem načinu zaoštavanja sudske politike kažnjavanja kroz izmjenu odredbi o sudskom ublaživanju kazne smatra suprotnom samoj biti tog instituta koji je jedan od rijetkih u kaznenom pravu kod kojeg je zakonodavac priznao da pored apstraktne norme postoje i okolnosti koje su "osobito olakotne" i koje treba uzeti u obzir vodeći računa o zakonskom minimumu.

Damir Kos, sudac Vrhovnog suda, složio se sa sutkinjom Garačić o postojanju dvaju paralelnih kolosijeka zakonodavne i sudske politike kažnjavanja. Nesklad između tih dvaju kolosijeka očito postoji i bilo bi bolje da je manji, ali on je realnost, a alternativne mogućnosti za smanjivanje raskoraka vidi ili u tome da zakonodavac prihvati kao realnost sudsku politiku kažnjavanja ili da u nju intervenira putem izmjene odredbi o sudskom ublažavanju kazne.

Ana Garačić je na kraju zaključila da je važan doprinos ove radionice u tome što je, iako je samo dotaknula problem, ipak pokrenula diskusiju o izricanju kazni koja se dugo nije javno vodila. To je vrlo važno pitanje kojim bi se trebao prvenstveno baviti Vrhovni sud, koji međutim nema posebne sjednice na kojima bi raspravljao o kaznama. Istovremeno, to je i vrlo osjetljivo pitanje, no razgovor o njemu je neizbježan jer su suci pod lupom javnosti, a ponajviše upravo zbog visine izrečenih kazni.

Druga radionica imala je za temu gospodarska kaznena djela. Voditelj radionice **mr. sc. Milojko Vučković** najavio je da će u radionici biti riječi o pet članaka koji su sukus kaznenih djela u gospodarskom poslovanju. Novela je imala ambiciju prijeći Rubikon i pokušati riješiti pitanja s kojima će se već sutra susresti budući zakonodavac, tako da je rasprava o ukinutoj noveli prilika da struka i praksa kažu o tome svoju riječ. U nastavku izlaganja mr. sc. M. Vučković najavio je upoznavanje sa zaključcima savjetovanja državnih odvjetnika održanom u Lovranu, na kojem se, između ostalog, raspravljalo i o gospodarskim kaznenim djelima, i to ponajprije o kontinuitetu tipa nepravda između ukinutih zakonskih članaka i novog kaznenog djela iz čl. 291.a, odnosno drugih, već postojećih kaznenih djela. Nakon uvodnih izlaganja voditelj je riječ dao Lazi Pajiću, zamjeniku glavnog državnog odvjetnika, koji smatra da je reforma gospodarskih kaznenih djela neminovna. Istaknuo je kako je središnji problem u svezi s postojećim gospodarskim kaznenim djelima taj što ona ne odgovaraju potrebama slobodnog poduzetništva i tržišne ekonomije, jer su nastala u doba društvenog vlasništva i planske ekonomije. U startu je pogrešnim ocijenio proširenu zabludu u javnosti da je zakonodavac u noveli brisanjem četiriju kaznenih djela, odnosno djelomičnim brisanjem kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti, namjeravao dekriminalizirati navedena ponašanja. Zbog toga su analizirana dosadašnja kaznena djela te novo kazneno djelo zlouporabe povjerenja iz novele sa svrhom da se utvrdi postoji li kontinuitet te koji su sudovi nadležni³. Zaključio je kako Kolegij Državnog odvjetništva RH

³ U nastavku svog izlaganja L. Pajić osvrnuo se pojedinačno na svako od brisanih kaznenih djela koje ovdje zbog opsega ovog prikaza nećemo pojedinačno navoditi.

smatra da je u velikoj većini optuženja za gospodarski kriminalitet neupitan kontinuitet između dosadašnjih kaznenih djela iz članaka 291., 292., 293., 294. i 337. te pojedinih kaznenih djela iz ukinute novele KZ-a. Upozorio je ipak kako se konkretni odgovori mogu dati samo na osnovi stanja svakog pojedinačnog predmeta, uvažavajući pri tome stavove koje će o tim pitanjima zauzeti sudovi.

Nakon izlaganja L. Pajića otvorena je rasprava. **Prof. dr. sc. Petar Novoselec** naveo je kako je analiza koju je izradilo Državno odvjetništvo RH vrlo zanimljiva i korisna jer jasno pokazuje da bi kontinuitet u pravilu postojao. U onim iznimnim slučajevima u kojima kontinuitet ne bi postojao⁴, tj. ako u takvim slučajevima optužbe ne možemo podvesti ni pod jedno kazneno djelo u novom zakonu, ne treba se ustručavati donijeti oslobađajuću presudu jer djelo obuhvaćeno optužbom nije više kazneno djelo. Ali, ako određeno ponašanje možemo podvesti pod novi zakon, ali ne možemo pod stari, u tom slučaju ne smijemo suditi, jer to ponašanje po starom zakonu nije kazneno djelo, a novi zakon zbog zabrane retroaktivnosti ne smijemo primijeniti. P. Novoselec je zaključio kako je analiza Državnog odvjetništva ohrabrenje zakonodavcu da ustraje u reformi kaznenih djela bez bojazni da će se izložiti poplavi oslobađajućih presuda.

Treća radionica bila je naslovljena: "Kaznenopravna reakcija na zlouporabu opojnih droga". Voditeljica radionice **Božica Cvjetko**, zamjenica glavnog državnog odvjetnika RH, kazala je kako se kaznenopravna reakcija na zlouporabu opojnih droga može promatrati kroz nacionalne materijalne i procesne propise, usklađenost tih propisa s međunarodnim standardima, kretanje tog kriminaliteta u nekoj državi, stav zakonodavca, prakse i javnosti prema tim djelima. Voditeljica je o tom problemu govorila s aspekta državnog odvjetnika, ali i osmogodišnje prakse u Vladinom povjerenstvu za sprječavanje zlouporabe opojnih droga. Iznijela je podatke o kaznenopravnoj reakciji na kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u praksi⁵, primjeni načela svrhovitosti, odlukama

⁴ Takvi slučajevi bit će najčešći u nekim slučajevima koji su se podvodili pod modalitete djela iz čl. 292. KZ (zlouporaba položaja i ovlasti).

⁵ Darko Dundović, Ravnateljstvo MUP RH, Odjel kriminaliteta droga, upozorio je na veoma ozbiljan problem u svezi s uništavanjem opojne droge oduzete u kaznenom postupku koji se pojavio stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o suzbijanju zlouporabe opojnih droga. Naime, čl. 51. st. 7. tog zakona propisuje da će se "droga uništiti pred posebnim povjerenstvom koje će imenovati tijelo koje je donijelo odluku o oduzimanju droge", a to je, po mišljenju D. Dundovića, sud koji je donio odluku.

Kako do sada ni jedno takvo povjerenstvo nije imenovano, policija od stupanja na snagu zakona nije uništila ni jedan gram oduzete droge! Upravo u tijeku pisanja ovog prikaza, Vlada Republike Hrvatske, aktom od 3. ožujka 2004., podnijela je predsjedniku Hrvatskog sabora Prijedlog zakona o izmjenama i dopuni Zakona o suzbijanju zlouporabe opojnih droga koji je Odbor za rad, socijalnu politiku i zdravstvo raspravio na 5. sjednici Odbora, održanoj 22. ožujka

sudova o primijenjenim sankcijama i mjerama (prema dobnim kategorijama počinitelja). U ovom prikazu nećemo navoditi tijek izlaganja i spomenute statističke podatke, jer je voditeljica radionice svoje usmeno izlaganje uobličila u članak koji je objavljen u Hrvatskom ljetopisu za kazneno pravo i praksu br. 2/2003, str. 909-939.

U jutarnjem dijelu drugog dana savjetovanja svoje referate su izložili: **Sanja Katušić Jergović**: Gospodarska kaznena djela u noveliranom KZ-u, **Dražen Tripalo**: Kaznenopravni aspekti zlouporabe droga, **mr. sc. Marin Mrčela**: Kaznena djela protiv pravosuđa.

Nakon izlaganja mr. sc. Marina Mrčele **prof. dr. sc. Davor Krapac** iznio je dva kratka komentara u vezi s određenim kaznenim djelima protiv pravosuđa. Smatra da oštećenik nema pravo na supsidijarnu tužbu ako državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu za lažno prijavljivanje kaznenog djela (čl. 302. KZ) koju je podnio oštećenik iz više razloga. Jedan od razloga je taj što je riječ o kaznenom djelu u kojem on ne može nastupati kao supsidijarni tužitelj zbog zaštitnog objekta. Rješenje bi bilo u tome da mu se omogući realizacija prava na privatnu tužbu za klevetu ako je njegova prijava za to kazneno djelo protiv prijavitelja došla u zakonskom roku koji se inače uzima za podnošenje privatne tužbe. D. Krapac također smatra nedvojbenim da okrivljenik može počinuti kazneno djelo lažnog prijavljivanja; treba teretiti onog okrivljenika koji svjesno pokrene mehanizam kaznenog pravosuđa protiv neke treće osobe. Potrebno je negdje postaviti granice onoga što zovemo tolerancija okrivljenikova iskaza u kaznenom postupku, i ta granica jest tamo gdje on čini to kazneno djelo.

Nakon pauze svoje referate su izložili **mr. sc. Šime Pavlović**: Kompjutorska kaznena djela i **dr. sc. Irma Kovčo Vukadin** i **Dražen Jelenić**: Trgovanje ljudima: kriminološki i kaznenopravni aspekt.

U poslijepodnevnim satima svoje referate su izložili: **prof. dr. sc. Ivo Josipović**: Novo hrvatsko implementacijsko međunarodno kazneno pravo i **doc. dr. sc. Davor Derenčinović**: Implementacija materijalnopravnih odredbi Rimskog statuta u hrvatsko kazneno zakonodavstvo.

Nakon izlaganja navedenih referata razvila se vrlo zanimljiva rasprava. **Slavko Zadnik**, zamjenik glavnog državnog odvjetnika RH, upozorio je na moguće teškoće vezane uz preuzimanje suđenja za ratne zločine od Međunarod-

2004. U opširnoj raspravi članovi Odbora istaknuli su nužnost izmjena zakonskih odredbi o postupku i tijelu pred kojim se uništava opojna droga. Predložene su izmjene važećeg Zakona i ustrojavanje stalnog povjerenstva koje imenuje Vlada RH, i način da se kontinuirano i kontrolirano uništavaju oduzete opojne droge. U raspravi je upozoreno da bi, do drugog čitanja Prijedloga zakona, bilo korisno razmotriti mogućnost da se kroz sastav povjerenstva na odgovarajući način osigura informiranje i kontrola javnosti. U svojim zaključcima Odbor je prihvatio Prijedlog zakona u tekstu kako ga je predložila Vlada, a sve primjedbe, prijedlozi i mišljenja izneseni u raspravi prilikom prvog čitanja dostavit će se predlagatelju da ih uzme u obzir prilikom izrade teksta Konačnog prijedloga zakona.

nog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (u daljnjem tekstu: MKSJ). Upozorio je kako se u našoj javnosti i sredstvima informiranja dosta govori, osobito su tome skloni političari, da suđenja za ratne zločine treba prepustiti našim sudovima, koji su sposobni provesti ta suđenja. Postoji, međutim, problem koji se ne može izbjeći, a to je činjenica što u hrvatskom kaznenom pravu ne postoji koncept zapovjedne odgovornosti kakav je predviđen u Statutu MKSJ-a. Budući da je sasvim osnovano pretpostaviti da se dobar dio optužnica, u slučajevima koji bi mogli biti ponuđeni Hrvatskoj da preuzme suđenja, temelji na onim oblicima zapovjedne odgovornosti koji nisu predviđeni u pozitivnom hrvatskom pravu niti su bili predviđeni u vrijeme kad su se ti zločini događali, postavlja se pitanje pravne mogućnosti hrvatskih sudova da provedu te postupke.

Doc. dr. sc. Davor Derenčinović smatra da bi na temelju same dispozicije kaznenih djela bilo osnove za suđenje⁶, no u pitanju sankcije, budući da međunarodno običajno pravo ne predviđa sankcije, smatra da ne bi bilo mogućnosti da naše pravosuđe provede ta suđenja.

Prof. dr. sc. Petar Novoselec drži da mogućnost suđenja po zapovjednoj odgovornosti za djela počinjena tijekom devedesetih postoji samo za izravnu zapovjednu odgovornost, tj. kad je riječ o izdavanju zapovijedi zapovjednika, i po onim slučajevima zapovjedne odgovornosti koje se u nas mogu izvesti iz članka 25. Kaznenog zakona, tj. odgovornost za nečinjenje. Problematičnim smatra druge dvije varijante zapovjedne odgovornosti, osobito neprijavlivanje i nesankcioniranje počinjenog djela.

Prof. dr. sc. Ivo Josipović upozorio je da ne smijemo preuzimati sve što nam se ponudi, već treba ići od slučaja do slučaja te ocijeniti postoje li pravni i stvarni preduvjeti za pravično i fair suđenje u svakom pojedinom slučaju. Ako takvi preduvjeti ne postoje, ponuđene predmete ne treba prihvatiti, što bi osobito trebali imati na umu oni koji donose političke odluke o tome.

U drugom dijelu poslijepodnevne plenarne sjednice svoje referate su izložili: **doc. dr. sc. Zlata Đurđević**: Kaznena odgovornost i kazneni postupak prema pravnim osobama u republici Hrvatskoj; **mr. sc. Hrvoje Markovinović izložio je referat prof. dr. sc. Jakše Barbića**⁷: Osobe koje vode poslove kao odgovorne osobe i određenje predstavnika pravne osobe po Zakonu o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela.

Na referat Z. Đurđević izvrsno se nadovezalo izlaganje doajena hrvatskog kaznenog prava **prof. dr. sc. Franje Bačića** koji se, između ostalog, posebno osvrnuo na kriminalno-političku opravdanost kaznene odgovornosti pravnih osoba. Kazao je kako u današnjem svijetu pravne osobe, koje imaju veliku

⁶ Smatra da su Ženevske konvencije a time i Dopunski protokoli, konkretno članci 86. i 87. Protokola broj 1, bili dio međunarodnog običajnog prava u vrijeme kad su se zbili zločini na području bivše Jugoslavije.

⁷ Prof. Barbić nažalost, zbog službene spriječenosti, nije mogao nazočiti Savjetovanju.

moć i utjecaj na sve sfere života, imaju stoga i golemu socijalnu odgovornost, a iz socijalne odgovornosti proizlazi nužno i kaznena odgovornost. F. Bačić osvrnuo se i na povijesni razvoj kaznene odgovornosti pravnih osoba te istaknuo kako su zemlje anglosaksonskog pravnog kruga već u 19. stoljeću uvele modernu kaznenu odgovornost pravnih osoba. Iskustva tih zemalja dopuštaju zaključak kako kažnjavanje pravnih osoba nije u suprotnosti s liberalnim kapitalizmom te da nije zapreka za razvoj poduzeća. Naprotiv, u ovoj svekolikoj globalizaciji i oštroj konkurenciji, suzbijanje nedopuštenih radnji uvjet je za njihov ravno-pravni položaj na tržištu i razvoj gospodarstva.

Treći dan Savjetovanja bio je predviđen za pitanja i odgovore o praktičnim aspektima hrvatskog kaznenog zakonodavstva.

Mr. sc. Marin Mrčela, sudac Županijskog suda u Zagrebu, objasnio je kako o žalbi na presudu koju donosi istražni sudac na osnovi zahtjeva stranaka prema članku 190.a ZKP odlučuje Vrhovni sud RH. Protiv rješenja istražnog suca odluku donosi izvanraspravno vijeće, a protiv odluka županijskog suda po čl. 21. t. 1. ZKP odluku donosi Vrhovni sud Republike Hrvatske. Protiv presude istražnog suca, budući da je to odluka, ne može odlučivati izvanraspravno vijeće, nego u tom slučaju, neovisno o tome koje je djelo nadležnosti, odlučuje Vrhovni sud.

Dražen Tripalo, sudac Županijskog suda u Zagrebu, odgovarajući na pitanje kazao je kako se u skraćenom postupku ne bi smjelo odgoditi proglašenje objave presude za tri dana jer je ZKP u članku 442. stavku 7. u tom pogledu dosta jasan. No, ako se to ipak dogodi, smatra da se tu ne bi trebalo raditi ni o relativno bitnoj povredi odredaba kaznenog postupka.

Odgovorio je i na pitanje može li se optuženik u skraćenom postupku pored odricanja od žalbe odreći i pisanog otprevka presude. Kazao je da to nije moguće jer čl. 442.a st. 3. ZKP određuje da se stranke u skraćenom postupku mogu odreći prava na žalbu odmah nakon objave presude. U takvom slučaju dostavit će im se u roku od tri dana prijepis presude bez obrazloženja, iz čega vidimo da je obveza suda dostaviti prijepis presude bez obrazloženja uvijek kad je ona donesena u skraćenom postupku, pa i kada su se stranke odrekle prava na žalbu.

Prof. dr. sc. Ivo Josipović u svom je odgovoru na pitanje o plaćanju autorskih prava pjesama koje se izvode na televiziji objasnio da se prakticira posebni sustav kolektivne zaštite autorskih prava. Upravo zato u RH postoje tri organizacije, sukladno Zakonu o autorskom pravu, koje kolektivno štite tri vrste prava. Zato sve televizijske i radio postaje imaju ili bi morale imati ugovore s te tri organizacije. Ako ne bi imale, postojala bi konkurencija prekršaja i kaznenog djela. Postoji odgovarajući prekršaj s istim opisom, ali bi, s obzirom na opseg korištenja i na imovinsku korist koja je ostvarena, a koja je vrlo velika, postojala kaznena djela iz članka 230. KZ, odnosno 231. KZ. Naknade naplaćene od svih radio i televizijskih postaja slijevaju se u tzv. reparticijski fond. Sve te radio i televizijske postaje dužne su prijaviti, dnevno, koja su djela izvodile.

Udio autora određene pjesme u ukupnoj svoti određuje se na način da se ukupna količina novca u fondu podijeli s količinom izvedbe i minutaže svakog pojedinog djela.

I. Josipović je odgovorio i na pitanje jesu li ostvarena kaznena djela nadripi-sarstva u slučaju kad osoba koja nije odvjetnik obavlja i zastupanja pred sudom i pružanje besplatne pravne pomoći na temelju članka 90. Zakona o parničnom postupku bez naknade u situaciji kad je i Vlada RH poduprla rad te udruge novčanim sredstvima za pružanje besplatne pravne pomoći određenim kategorijama stanovništva. I. Josipović je prvo istaknuo kako se situacija izričito promijenila od 1. prosinca 2003. Tog dana su stupile na snagu izmjene Zakona o parničnom postupku (ZPP) i člankom 89.a tog zakona krug osoba koje mogu zastupati u parnici izrazito je sužen te situacija opisana u pitanju više nije dopuštena. No kako je od stupanja na snagu te odredbe do postavljanja ovog pitanja prošlo tek nekoliko dana, smatra da se, barem nakon ovako kratkog vremena, ne bi radilo o kaznenom djelu nadripi-sarstva, jer termin "bavi se" iz zakonskog opisa kaznenog djela, podrazumijeva duže razdoblje. Drugi bitan moment je da Vlada RH novčano podupire tu aktivnost. U tom slučaju, u skladu s načelom jedinstva pravnog poretka, država ne bi smjela kažnjavati takvu aktivnost koju sama podupire.

Prof. dr. sc. Petar Novoselec, u odgovoru na postavljeno pitanje, naveo je kako se prijetnja upućena dvjema osobama, imajući u vidu da i sam zakonodavac koristi dvije različite sintagme, ne bi mogla smatrati prijetnjom "većem broju osoba" iz članka 129. stavka 3. KZ, odnosno da se izraz "veći broj osoba" ne bi mogao izjednačiti s izrazom "više osoba" iz definicije iz članka 89. KZ⁸.

U povodu pitanja koje je postavila Uprava za kazneno pravo Ministarstva pravosuđa, Odjel za kaznene evidencije, raspravljalo se i o nekim nedosljednostima u zakonskom reguliranju rehabilitacije. Došlo se do zaključka da pri reguliranju te materije postoje kontradiktornosti između KZ-a i ZKP-a, ali i unutar samog KZ-a⁹. P. Novoselec je napomenuo da je sporan slučaj kada je u tijeku postupak za novo kazneno djelo počinjeno prije proteka roka za rehabilitaciju a zatraženi su podatci o prijašnjoj osuđivanosti. Naveo je da bi bilo najjednostavnije da Odjel za kaznene evidencije dostavi sudu tražene podatke o kažnjavanju, o prijašnjoj osudi, ali da ujedno i navede da je pokrenut postupak za rehabilitaciju koji je prekinut iz određenih razloga. Nakon toga zadaća je

⁸ KZ je u članku 89. definirao "više osoba" kao dvije ili više osoba, dok nema definicije "većeg broja osoba". Trenutno važeći tekst KZ-a u članku 129. stavku 3. koji inkriminira kvalificirani oblik kaznenog djela prijetnje, kao kvalifikatornu okolnost predvidio je upravo taj veći broj osoba

⁹ Naime, nesuglasnosti postoje između odredbi članka 85. st. 4. i 5. KZ s jedne strane i članka 473. stavka 1. i 2. ZKP s druge strane, kao i unutar samo KZ-a između čl. 85. st. 4. i čl. 86. st. 1.

suda da sam ocjenjuje te podatke. Sud će to morati riješiti kao prethodno pitanje prilikom odlučivanja o tome može li se ovdje raditi o ranijoj osuđivanosti kao otegotnoj okolnosti. Smatra kako se osuda za koju je nastupila rehabilitacija ne može više uzeti kao otegotna okolnost. **I. Josipović** je kazao kako tu postoje dvije razine problema: kome se podatci mogu dati i koji su to podatci koji se mogu dati. Podatci se daju sudu i iznimno državnom tijelu. Smatra da bi trebala biti ovakva interpretacija zakona: kad se državnim tijelima za potrebe službe daju podatci, tim se tijelima daju samo oni podatci za koje još nije nastupila rehabilitacija. U suprotnoj varijanti, smatra da bi bio promašen *ratio legis*.

U nastavku tribine postavljeno je usmeno pitanje o jedinstvenom matičnom broju građanina (JMBG) i kako postupati u novonastaloj situaciji, a sukladno Zakonu o zaštiti osobnih podataka. Naime, redarstvene vlasti više u kaznenim prijavama ne dostavljaju JMBG prijavljenih osoba, a to je sastavni dio optužnog akta i potrebno ga je navesti u optužnom aktu. Kako riješiti taj problem legislativne neusklađenosti? **P. Novoselec** drži da ako je zakonom ukinut JMBG, time je derogirana i odredba ZKP-a koja traži njegovo uvrštenje među generalije. Bilo bi logično da se ZKP usuglasi s tom promjenom. Dok se to ne učini, problem treba riješiti pravilom *lex posterior derogat lex priori*. **D. Krapac** napomenuo je kako je, pri odgovoru na ovo pitanje, potrebno vidjeti da u Zakonu o zaštiti osobnih podataka postoji iznimka po kojoj su građani dužni dati osobne podatke, koji su inače zaštićeni, za određene potrebe koje su u javnom interesu, a interes vođenja kaznenog postupka je nesumnjivo pretežni interes koji nadmašuje interes zaštite tajnosti osobnog podatka. Prema tome, dopušteno je tražiti od okrivljenika da iznese svoj JMBG. On je dužan suci u kaznenom postupku dati svoj JMBG i ne može se u tom pogledu pozvati na načela *nemo tenetur seipsum accusor*.

